

۱۴۳۳۷۸۸

مباحثی نو

در اقتصاد آموزش و پرورش

تألیف

✓ دکتر علی اکبر امین بیدختی

دانشیار دانشگاه سمنان

✓ دکتر لاله جمشیدی

عضو هیأت علمی دانشگاه سمنان

✓ دکتر سید محمد میرزا

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

✓ دکتر سکینه جعفری

مدرس دانشگاه

✓ دکتر احمد نامنی

مدرس دانشگاه

elmeostadan@gmail.com

علم استادان

سرشناسه	: امین بیدختی، علی اکبر، ۱۳۳۱ -
عنوان و نام پدیدآور	: مباحثی نو در اقتصاد آموزش و پرورش / تألیف: دکتر لاله جمشیدی - دکتر سعید مرادی - دکتر سکینه جعفری - دکتر احمد نامنی
مشخصات نشر	: تهران: علم استادان: ۱۳۹۵
مشخصات ظاهری	: ۲۷۸ ص.: مصور، جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۹۶-۵۶-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: آموزش و پرورش - جنبه‌های اقتصادی
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۴ س ۹/ع ۵/۱۰۰/ QC۵
رده‌بندی دیوبی	: ۷/۵۳۰
شماره ثبت کتابخانه ملی	: ۴۰۱۳۹۵۱

مباحثی نو در اقتصاد آموزش و پرورش

تألیف:	دکتر علی اکبر امین بیدختی - دکتر لاله جمشیدی - دکتر سعید مرادی - دکتر سکینه جعفری - دکتر احمد نامنی
طراح جلد:	موسسه مهراد (محسن مولایی)
صفحه‌آرایی:	موسسه مهراد - ۶۶۴۱۱۷۳۰
ناشر:	انتشارات علم استادان
نوبت چاپ:	اول/ ۱۳۹۵
تیراژ:	۱۰۰۰ نسخه
لیتوگرافی:	گنجینه مینیاتور
چاپخانه:	۱۱۴ جوان
صحافی:	۹۷۸-۶۰۰-۶۲۹۶-۵۶-۲
شابک:	
قیمت:	۱۸۰۰۰ تومان

کلیه حقوق این اثر برای انتشارات علم استادان محفوظ است.

انتشارات علم استادان: خیابان انقلاب- نبش خیابان ۱۲ فروردین
 پلاک ۱۳۱۴ - طبقه اول- واحد ۲- تلفن: ۶۶۴۱۸۴۹۳
 کتابفروشی عصر دانش: ۶۶۴۹۳۷۰۱
 مرکز بخش:
 انقلاب- خیابان روانمهر- بین کارگر جنوبی و اردیبهشت- پلاک ۱۴۵
 طبقه اول- نشر و بخش ارسطو تلفن: ۶۶۹۸۹۲۰۷-۶۶۹۷۳۸۱۶

اقتصاد، به خودی خود، جزو لاینفک هر مؤسسه، سازمان یا نظام مدرن تلقی می‌شود. نظام‌های آموزش و پرورش و آموزش عالی نیز از این اصل کلی مستثنی نبوده و نیستند. بسیاری از صاحب‌نظران، اقتصاد را موتور محرکه مدیریت می‌دانند. در حوزه آموزش و پرورش از حدود یک قرن پیش، با ظهور نظریات کلاسیک و با توجه ویژه اقتصاددانان به سرمایه انسانی، اقتصاد آموزش و پرورش، به یک حوزه علمی متمایز تبدیل گردیده که تا به امروز تحولات، نظریات و مکاتب مختلفی را به خود دیده است.

جمعا این نظریه‌پردازی‌ها در طول زمان منجر به شکل‌گیری مجموعه‌ای از اصول ثابت در سطح خرد و کلان گردیده که امروزه مورد توافق همگانی است. اما در شرایطی که اصول و مبانی اقتصادی معمولاً در طول زمان ثابت هستند، مصادیق و مثال‌های چالش‌های اقتصادی در ادوار، زمینه‌ها و نظام‌های مختلف می‌توانند متفاوت باشند. این مأموریت جامعه علمی است که هم نسبت به آموزش اصول و مبانی اهتمام ورزد و هم نسبت به شناسایی و پردازش علمی مصادیق روز اقدام نماید.

در کشور ما خوشبختانه منابع ارزشمند در خصوص مبانی و کلیات اقتصاد آموزش و پرورش به رشته تحریر درآمده است. این مصادیق و مسائل اقتصادی نوین، به نسبت، کمتر مورد تدوین و تألیف قرار گرفته است. به همین سبب، هم به عنوان یک نیاز علمی (برای دانشجویان و پژوهشگران) و هم به عنوان یک نیاز اجرایی (برای مدیران و سیاست‌گذاران آموزشی) یک حلقه حاد در این حوزه احساس می‌شود.

بر همین اساس، گروه مدیریت آموزشی دانشگاه سمنان از ابتدای سال ۱۳۸۳ بر آن شد تا با یک بررسی و نیازسنجی نسبتاً جامع، برخی از مسائل، مباحث و نیازهای نوین در حوزه اقتصاد آموزشی و پرورش را در قالب یک منبع علمی (کتاب حاضر) تدوین نماید.

در فصل اول این کتاب، کلیات، مفاهیم و سیر تطور اقتصاد آموزش و پرورش از دوره کلاسیک تا مدرن، اجمالاً مورد بررسی قرار می‌گیرد. در فصل دوم، نظریه سرمایه‌ی انسانی به عنوان یکی از پایه‌ای‌ترین مباحث در اقتصاد آموزش و پرورش ارائه شده و جنبه‌های نوینی از آن مطرح می‌گردد. فصل سوم به فواید اقتصادی آموزش و پرورش در دنیای امروز می‌پردازد. در فصل چهارم، مباحثی

کاملاً جدید تحت عنوان فراگیران؛ طیف‌های حاشیه‌ای و اقتصاد، معرفی و بسط داده خواهد شد. فصل پنجم به فرآیند توسعه اقتصادی آموزش و پرورش پرداخته است. در فصل ششم یکی از چالش‌های بسیار جدی نظام‌ها و مؤسسات آموزشی در دهه اخیر یعنی منابع تأمین مالی بودجه آموزش و پرورش و آموزش عالی مورد بحث قرار می‌گیرد. در فصل هفتم، کیفیت و ارزشیابی کیفیت در نظام آموزشی از منظر اقتصادی مورد بحث قرار گرفته و فصل هشتم به بازاریابی آموزشی به عنوان یکی از وجوه برجسته اقتصاد آموزش و پرورش در دهه جاری اختصاص یافته است.

داوری این نکته ضروری است که مباحث این کتاب به هیچ وجه به عنوان جایگزین حتمی رقیب برای اصول و مبانی این علم تلقی نمی‌شوند. بلکه صرفاً به عنوان مبحثی نوین و تکمیلی در کنار مباحث اصلی اقتصادی در این حوزه قابل استفاده است. این کتاب در گشودن چشم‌اندازهای جدید برای سیاست‌گذاران آموزشی، مدیران اجرایی در مدارس، دانشگاه‌ها و واحدهای ستادی آموزش و پرورش و ارزش عالی، مفید واقع شود. همچنین امید است دانشجویان و پژوهشگران علاقه‌مند، بتوانند بهره کافی از آن ببرند. با توجه به اهداف و محتوای کتاب، می‌توان این کتاب به‌راستی به عنوان یکی از منابع تکمیلی در کنار منابع اصلی درس اقتصاد آموزش و پرورش در رشته مدیریت آموزشی توصیه نمود. از اساتید و صاحب‌نظران انتظار می‌رود با انعکاس نقدها و رهنمودهای علمی، امکان پربارتر شدن مجله در چاپ‌های بعدی را فراهم سازند. در خاتمه لازم می‌دانم مراتب قدردانی خود از همکاری شایسته خاتم‌ها: دکتر لاله جمشیدی و دکتر سکینه جعفری را ابراز کنم: دکتر سعید مرادی و دکتر احمد نامنی در مراحل تحقیق و تألیف این اثر، صمیمانه مرا راهنمایی

علی اکبر امین بیدختی

سرپرست مؤلفین

بهار ۱۳۹۵

فصل اول - کلیات، مفاهیم و سیر تطور اقتصاد آموزش و پرورش از دوره کلاسیک تا مدرن ۱۳

مقدمه.....	۱۵
مفهوم علم اقتصاد.....	۱۵
اقتصاد آموزش و پرورش.....	۱۶
اهمیت، مسائل و ابعاد اقتصاد آموزش و پرورش.....	۱۷
مفهوم آموزش و پرورش.....	۱۸
برخی از اهداف آموزش و پرورش.....	۱۸
عوامل مؤثر بر ساختار آموزش و پرورش.....	۱۹
سیر تطور اقتصاد آموزش و پرورش از علمای کلاسیک تا مدرن.....	۱۹
اقتصاد آموزش و پرورش از نگاه اقتصاددانان کلاسیک.....	۲۰
آدام اسمیت.....	۲۰
توماس رابرت مالتوس.....	۲۱
دیوید ریکاردو.....	۲۲
جان استوارت میل.....	۲۲
جان رمزی مک کولاک.....	۲۲
اقتصاد آموزش و پرورش از نگاه اقتصاددانان نو کلاسیک.....	۲۳
کارل مارکس.....	۲۳
آلفرد مارشال.....	۲۳
جی آر والش.....	۲۴
فن تیونن.....	۲۵
اقتصاد آموزش و پرورش از نگاه اقتصاددانان مدرن.....	۲۵
سیمون کوزنتس.....	۲۵
تئودور شولتز.....	۲۵
ادوارد دنیسون.....	۲۶
ژاکوب مینسر.....	۲۶
گری بکر.....	۲۷
جرج ساخاروپولوس.....	۲۷
مایکل تودارو.....	۲۸

۳۴	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۳۷	فصل دوم - سرمایه انسانی
۳۹	مقدمه
۴۱	نظریه سرمایه‌ی انسانی
۴۳	شاخص‌های توسعه‌ی انسانی
۴۵	شاخص توسعه‌ی انسانی و درآمد سرانه
۴۶	شاخص امید به زندگی (LEI)
۴۶	شاخص مرگ و میر کودکان زیر یک سال (IMR)
۴۶	شاخص فقر انسانی (HPI)
۴۷	شاخص توانمندی جنسیتی (GEM)
۴۷	شاخص توسعه جنسیتی (GDI)
۵۵	چالش‌ها: نظریه‌ی سرمایه‌ی انسانی
۵۶	نظریه سرزندگی
۵۷	نظریه فیلتر
۵۸	نظریه علامت دهنده
۵۸	سرمایه اجتماعی
۶۵	سرمایه‌ی اجتماعی و توسعه اقتصادی
۶۷	نحوه تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر اقتصاد
۶۷	اثرات مستقیم
۷۰	اثرات غیر مستقیم
۷۰	تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر ساخت و انباشت سرمایه‌ی انسانی
۷۰	اثر سرمایه‌ی اجتماعی در خانواده
۷۱	اثر سرمایه‌ی اجتماعی خارج از خانواده
۷۲	اثر سرمایه‌ی اجتماعی بر نوآوری
۷۳	اثر سرمایه‌ی اجتماعی بر کارآفرینی
۷۳	اثر سرمایه‌ی اجتماعی بر کارایی دولت
۷۴	اثر سرمایه‌ی اجتماعی بر کارایی و بهره‌وری
۷۵	اثر سرمایه‌ی اجتماعی بر جامعه مدنی
۷۵	پیشنهادهایی برای سیاست‌گذاری
۷۷	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۷۹	فصل سوم - فواید اقتصادی آموزش و پرورش

۸۱	 مقدمه
۸۱	 فواید اقتصادی آموزش
۸۱	 فواید خصوصی آموزش
۸۲	 فواید مستقیم خصوصی
۸۲	 فواید غیر مستقیم خصوصی
۸۳	 فواید اجتماعی آموزش
۸۳	 فواید مستقیم اجتماعی
۸۴	 فواید غیر مستقیم اجتماعی
۸۷	 انواع هزینه ها
۸۷	 هزینه های پولی و هزینه های فرصت
۸۷	 هزینه های پولی
۸۸	 هزینه های فرصت
۸۸	 هزینه های سرمایه ای و هزینه های جاری
۸۸	 هزینه های سرمایه ای
۸۸	 هزینه های جاری
۸۸	 هزینه های متوسط و هزینه های نهایی
۸۸	 هزینه های متوسط
۸۹	 هزینه های نهایی
۸۹	 هزینه های بخش خصوصی (توسط مردم)
۸۹	 هزینه های خصوصی مستقیم آموزشی
۸۹	 کمک های خانواده به آموزش
۸۹	 هزینه های خصوصی غیر مستقیم
۸۹	 آموزش و پرورش، مصرف یا سرمایه گذاری؟
۹۰	 کالاهای مصرفی
۹۰	 کالاهای سرمایه ای
۹۲	 جمع بندی و نتیجه گیری
۹۳	 فصل چهارم - فراگیران؛ طیف های حاشیه ای و اقتصاد
۹۵	 مقدمه
۹۶	 تعاریف و اصول پایه
۹۶	 تعریف آماری جمعیت:
۹۶	 جمعیت فراگیران:

۹۶	در سطح خرد:
۹۶	در سطح کلان:
۹۶	فراگیر:
۹۶	مدرس:
۹۷	مؤسسه آموزشی:
۹۷	نظام آموزشی:
۹۷	آمادگی:
۹۷	آمادگی یادگیری:
۹۷	آمادگی تحصیلی:
۹۸	فراگیر: مثال بودن توزیع:
۹۸	ارتباط بین میزان همگنی یک جمعیت و شکل هندسی توزیع آن:
۹۸	همگنی و آرایشی:
۹۸	سطوح خرد و کلان: نظام آموزشی:
۹۹	تفاوت فراگیران به لحاظ آمادگی یادگیری و آمادگی تحصیلی:
۹۹	دیدگاه‌های رایج در قبال تفاوت‌های فراگیران به لحاظ آمادگی تحصیلی:
۹۹	دیدگاه یکسان‌گرا:
۱۰۰	دیدگاه دو طیفی:
۱۰۰	دیدگاه سه طیفی:
۱۰۱	دیدگاه‌های پنج طیفی و بیشتر:
۱۰۲	طیف‌های آمادگی تحصیلی در ابعاد و سطوح فراگیران:
۱۰۳	حاشیه چپ نظام‌های آموزشی:
۱۰۳	حاشیه راست نظام‌های آموزشی:
۱۰۴	چالش اقتصادی نظام‌های آموزشی در قبال حاشیه‌ها:
۱۰۴	اصل بهره‌وری بیشتر آموزش در گروه‌های همگن‌تر:
۱۰۵	اصل آستانه اثربخشی:
۱۰۶	اصل وارونگی هزینه‌ها در اقدامات و فعالیت‌های آموزشی:
۱۰۷	اصل تداوم حمایت‌های حاشیه‌ای:
۱۰۸	رویکردهای قابل اتخاذ نظام‌های آموزشی در قبال طیف‌های حاشیه‌ای:
۱۰۹	نقدی بر نظام‌های راست‌گرا:
۱۱۰	نقدی بر نظام‌های چپ‌گرا:
۱۱۱	شاخص‌های ارزشیابی عملکرد در نظام‌های چپ‌گرا و راست‌گرا:

۱۱۱	برخی از راهکارهای اجرایی تأمین هزینه مورد نیاز حاشیه‌ها
۱۱۲	نگاه‌های خلاقانه
۱۱۳	دیدگاه تعریف ناحیه بحرانی
۱۱۳	دیدگاه بی‌نیاز دانستن نسبی طیف راست
۱۱۴	نگاه به طیف راست از دیدگاه فرار مغزها
۱۱۶	تحلیلی بر طرح‌ها و اقدامات بر شمرده شده در بندهای 15 و 16
۱۱۶	معرفی برنامه‌های ویژه فراگیران نخبه و با استعداد
۱۱۷	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

فصل پنجم - آموزش و پرورش و فرآیند توسعه اقتصادی

۱۲۱	مقدمه
۱۲۲	آموزش و پرورش: اهمیت و جایگاه آن در جامعه انسانی
۱۲۲	مفهوم توسعه اقتصادی
۱۲۳	تفاوت مفاهیم توسعه اقتصادی و رشد اقتصادی
۱۲۴	رابطه بین فرآیند توسعه اقتصادی و آموزش و پرورش
۱۲۵	رابطه دو سویه و تعاملی بین آموزش و پرورش و نظام اقتصادی
۱۲۷	نظام آموزشی و بهره‌وری اقتصادی
۱۲۸	آموزش و پرورش، سرمایه انسانی و فرآیند توسعه اقتصادی
۱۳۱	آموزش و پرورش چگونه به رشد و توسعه اقتصادی جامعه کمک می‌کند؟
۱۳۱	رویکرد همبستگی
۱۳۲	رویکرد باقیمانده
۱۳۳	رویکرد پیش‌بینی نیازهای بازار کار
۱۳۴	رویکرد تحلیل هزینه - فایده
۱۳۵	انواع تأثیرات نظام آموزشی بر فرآیند توسعه اقتصادی
۱۳۷	محاسبه نرخ بازگشت سرمایه به نظام آموزشی
۱۳۹	نقش آموزش عالی در فرآیند توسعه اقتصادی
۱۴۱	شیوه‌های مؤثر حمایت دانشگاه‌ها از فرآیند توسعه اقتصادی
۱۴۲	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

فصل ششم - منابع تأمین مالی بودجه آموزش و پرورش و آموزش عالی

۱۴۷	مقدمه
۱۴۷	مروری بر سابقه تاریخی تأمین مالی آموزش
۱۵۱	اعتبارات آموزشی

۱۵۲	رویکردها و روش‌های تخصیص بودجه
۱۵۲	بودجه‌ریزی متداول سنتی
۱۵۲	بودجه‌ریزی افزایشی
۱۵۲	بودجه‌ریزی برنامه‌ای
۱۵۲	بودجه‌ریزی عملیاتی
۱۵۳	نظام طرح‌ریزی، برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی (P.P.B.S)
۱۵۴	سهم اعتبارات آموزشی از بودجه دولت
۱۵۵	هزینه‌ها و مخارج آموزشی
۱۵۹	نحوه تهیه و تنظیم اعتبارات فعالیتهای جاری هزینه‌ای
۱۵۹	نحوه تهیه و تنظیم اعتبارات طرح‌های عمرانی سرمایه‌ای
۱۶۰	سناد مالی عمومی و خصوصی
۱۶۱	ساز و کارهای سامان دایم مالی آموزش
۱۶۴	نشانه‌های کمتر کیفیت
۱۶۷	مقایسه سطوح مختلف نظام آموزشی
۱۷۰	تجارب بین‌المللی
۱۷۳	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۷۷	فصل هفتم - کیفیت و ارزشیابی نقش در نظام آموزشی
۱۷۹	مقدمه
۱۷۹	تعاریف و مفاهیم
۱۸۰	ارزشیابی آموزشی
۱۸۱	مراحل فرایند ارزشیابی:
۱۸۱	شاخص‌های ارزشیابی آموزشی
۱۸۲	تاریخچه ارزیابی آموزشی
۱۸۴	کیفیت در نظام آموزشی
۱۸۶	جایگاه تضمین کیفیت
۱۸۷	رویکردهای مختلف در خصوص کیفیت در بخش آموزش عالی
۱۸۹	تأثیر بین‌المللی شدن بر کیفیت آموزشی
۱۹۱	کیفیت آموزش عالی از جنبه سیاست‌گذاری و سرمایه‌گذاری عمومی
۱۹۲	اقتصاد دانش محور و نقش آن در کیفیت آموزش
۱۹۳	مشکلات و موانع پیش روی امر ارزشیابی کیفیت در آموزش عالی ایران
۱۹۴	الگوی اعتبارسنجی
۱۹۴	مفاهیم و تاریخچه اعتبارسنجی
۱۹۴	اعتبارسنجی نقشهای زیر را بر عهده دارد:

۱۹۶	 کارآیی نظام آموزشی
۱۹۷	 کارآیی درونی آموزش
۱۹۹	 کارآیی بیرونی آموزش
۲۰۰	 قانون برنامه چهارم توسعه، برای ارتقای کیفیت
۲۰۰	 جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۰۳	 فصل هشتم - بازاریابی آموزشی در آموزش و پرورش
۲۰۵	 مقدمه
۲۰۶	 تعریف بازاریابی
۲۰۸	 ابعاد گوناگون بازاریابی
۲۰۹	 بازاریابی و فروش
۲۰۹	 کارکردی بازاریابی
۲۰۹	 زمینه‌های بازاریابی
۲۰۹	 بازاریابی خدمات
۲۱۰	 طبیعت و ویژگیهای خدمات
۲۱۱	 انواع بازاریابی
۲۱۴	 مدل‌های آمیخته بازاریابی
۲۲۲	 بازاریابی داخلی
۲۲۷	 بازاریابی متقابل تعاملی / رابطه‌مند
۲۲۹	 بازاریابی مستقیم
۲۳۱	 بازاریابی کارآفرینانه
۲۳۱	 بازاریابی آنلاین با اینترنتی جدید
۲۳۲	 بازاریابی آموزشی
۲۳۳	 خصوصی‌سازی نظام آموزشی
۲۳۵	 بازاریابی آموزشی در آموزش و پرورش
۲۴۱	 بازاریابی آموزشی در آموزش عالی
۲۵۱	 بازاریابی آموزشی در سازمان‌ها
۲۵۲	 جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۵۵	 منابع و مأخذ
۲۵۷	 منابع فارسی
۲۶۸	 منابع لاتین